

Kazimierz Ostrowski

Ustawodawstwo okresu powstania warszawskiego

Palestra 26/9-10(297-298), 90-102

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W z ó r

Do
Sądu Rejonowego w Warszawie
Wydział IX Karny
w Warszawie

Poręczenie

Obywatel Jan Kowalski znany nam jest od roku 1958. Przyjęty do pracy w naszej Spółdzielni na stanowisko pracownika fizycznego, ukończył szkołę średnią, a następnie studia na Politechnice Warszawskiej. Po uzyskaniu tytułu inżyniera pozostał w naszych zakładach.

W okresie 24 lat współpracy z ob. Janem Kowalskim wyrobiliśmy sobie o nim opinię, że jest to człowiek uczciwy i ofiarny oraz zdolny i pracowity. Zlecone mu zadania wykonuje rzetelnie i terminowo. Jest koleżeński i cieszy się powszechną sympatią naszych załóg.

Wiadomo nam, że wyżej wymieniony znajduje się pod zarzutem popełnienia występku drogowego przewidzianego w art. 145 § 2 k.k. i że sprawa karna odbędzie się w Sądzie Rejonowym w przyszłym miesiącu (Kp Nr 1/81).

Mając na uwadze opinię, jaką wyżej przytoczyliśmy, o ob. Janie Kowalskim oraz przekonani o tym, że w dalszym swym życiu będzie się on stosował do zasad współżycia społecznego obowiązujących w naszym kraju, Zarząd i Rada Nadzorcza naszej Spółdzielni postanowiły wydać mu niniejsze poręczenie (uchwała z dnia 3.1.1980 r., wpisana do książki protokołów Spółdzielni pod pozycją 1/80).

Na osobę wykonującą obowiązki poręczyciela wyznaczaliśmy ob. Piotra Malinowskiego, radcę prawnego naszej Spółdzielni.

Pieczęć

(—) Podpisy

Oświadczenie:

Oświadczam, że powierzone mi obowiązki poręczyciela w stosunku do Jana Kowalskiego przyjąłem.

(—) Piotr Malinowski

Uwaga: Nazwiska, numer sprawy i daty są fikcyjne (we wzorze nie podano daty i miejsca sporządzenia poręczenia oraz daty oświadczenia poręczyciela).

KARTKI Z HISTORII

KAZIMIERZ OSTROWSKI

USTAWODAWSTWO OKRESU POWSTANIA WARSZAWSKIEGO

Autor omawia mało znaną działalność legistyczną Delegatury Rządu na Kraj w okresie powstania warszawskiego, przedstawiając treść dwóch numerów wydanego wówczas w Warszawie Dziennika Ustaw.

„Palestra” w podwójnym zeszycie z miesiąca sierpnia i września 1980 r. zamieściła artykuł adwokata Karola Potrzebowskiego pt. „Przepisy o adwokaturze z dnia 1.VIII.1944 r.”. W artykule tym autor, opierając się na wiarygodnych źródłach, przedstawił ciekawą i historycznie ważną genezę wydania w okresie powstania warszawskiego dwóch numerów Dzienników Ustaw oraz szczegółowo omówił przepisy o adwokaturze, opublikowane w 2 numerze Dziennika Ustaw, datowanym z 2 sierpnia 1944 r. W przypisie do artykułu autor zwrócił się z apelem do czytelników, aby pod adresem „Palestry” przysłali informacje, które by mogły uzupełnić fakty przytoczone w artykule. W artykule o „Ustawodawstwie okresu powstania warszawskiego” zamierzam, opierając się na posiadanych dokumentach,¹ przedstawić treść obu wydanych w czasie powstania Dzienników Ustaw, zwracając jednocześnie uwagę na najważniejsze i najbardziej interesujące przepisy prawne zamieszczone w opublikowanych tam aktach prawnych.

Pierwszy numer Dziennika Ustaw

W pierwszym numerze Dziennika Ustaw — część III (datowanym: Warszawa dnia 20 lipca 1944 r.) zamieszczono: dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 kwietnia 1944 r. o tymczasowej organizacji władz na terytorium Rzeczypospolitej, oświadczenie Delegata na Kraj — Wicepremiera Rządu Rzeczypospolitej z dnia 3 maja 1944 r. o utworzeniu Krajowej Rady Ministrów oraz cztery rozporządzenia Krajowej Rady Ministrów z datą 3 maja 1944 r., określone jako „tymczasowe”.

Zasadnicze znaczenie miał dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 kwietnia 1944 r., zamieszczony pod pozycją 1 omawianego Dziennika Ustaw. Określał on strukturę krajowych władz podległych rządowi w Londynie oraz dawał podstawę prawną do wydawania rozporządzeń przez władze krajowe. Dekret ów: a) ustanowił urząd Delegata Rządu na terytorium Rzeczypospolitej, b) zapowiadał mianowanie trzech następców Delegata Rządu na wypadek opróżnienia się tego urzędu lub trwałej niemożności sprawowania przez Delegata władzy, c) stwierdzał, że na czas nieobecności Naczelnego Wodza dowództwo Sił Zbrojnych na ziemiach Rzeczypospolitej sprawuje wyznaczony przez Naczelnego Wodza i jemu tylko podległy bezpośrednio Komendant Sił Zbrojnych w Kraju, d) utworzył Radę Jedności Narodowej jako organ doradczy i opiniodawczy Delegata Rządu.

Ad a). Według dekretu urząd Delegata Rządu ma pełnić mianowany w tym celu minister, który na terenie Rzeczypospolitej jest zastępcą Prezesa Rady Ministrów. Ma on pełnić swój urząd do czasu powrotu na terytorium Rzeczypospolitej Prezesa Rady Ministrów. Delegat Rządu miał sprawować swą władzę konspiracyjnie do czasu powzięcia — na jego wniosek — przez Radę Ministrów uchwały o ujawnieniu tej władzy. Dekret w artykule 5 określał zakres działania Delegata Rządu, który

¹ Na okres powstania zostałem wyznaczony dowódcą placówki informacyjno-radiowej VI Oddziału Sztabu Komendy Głównej AK, kryptonim „Anna”, z siedzibą przy ul. Marszałkowskiej 62. W dniu 18 sierpnia 1944 r. otrzymałem pismo podpisane przez porucznika Borodzicza (ówczesny pseudonim prof. Aleksandra Gieysztora) zawiadamiające mnie, że szef VI Oddziału Sztabu KG AK pułkownik Wolski (pseudonim Jana Rzepeckiego) mianuje mnie swoim przedstawicielem wobec władz wojskowych i cywilnych na terenie Śródmieścia-Południa, do którego należeć będzie kierowanie nie tylko placówką informacyjno-radiową „Anna”, ale również pracą innych żołnierzy przydzielonych centralnie przez VI Oddział Sztabu do tej dzielnicy. Właśnie w związku z taką dodatkową funkcją w ostatnich dniach sierpnia 1944 r. (dokładnej daty nie jestem w stanie ustalić) zaznajomiłem się z wydanymi w okresie powstania dwoma numerami Dziennika Ustaw. Numer pierwszy udało mi się ocalić i dysponuję jego oryginałem, a jeśli chodzi o numer 2, to posiadam jego fotokopię.

miał obejmować w okresie działalności konspiracyjnej sprawy walki z okupantem i przestrzegania właściwej postawy narodu w tej walce, tudzież poczynienie koniecznych przygotowań do objęcia we właściwym czasie jawnej władzy, a po objęciu jawnej władzy — sprawy związane z przywróceniem na ziemiach polskich suwerenności państwowej oraz sprawy likwidacji skutków wojny i okupacji. Dekret w art. 7 przyznał Delegatowi Rządu prawo wydawania tymczasowych rozporządzeń w wypadkach, w których w myśl obowiązujących przepisów prawnych prawo to mają Prezes Rady Ministrów, Rada Ministrów i ministrowie, oraz prawo uchylania wszelkich przepisów prawnych wydanych przez władze okupacyjne, jak również unieważnienia przepisów sprzecznych z polskim porządkiem prawnym. W tym celu dekret upoważniał Delegata Rządu do wydawania rozporządzeń przejściowych w celu tymczasowego unormowania stosunków faktycznych powstałych w czasie okupacji.

Na podstawie powyższego przepisu art. 7 dekretu wydane zostały rozporządzenia zamieszczone w obu numerach Dziennika Ustaw.

Ad b). Dekret w art. 3 zapowiadał, że jednocześnie z mianowaniem Delegata Rządu nastąpi mianowanie w tym samym trybie trzech jego następców na wypadek opróżnienia się urzędu Delegata Rządu lub trwałej niemożności sprawowania przez niego władzy. Kolejność następców miała być oznaczona w piśmie nominacyjnym. Następcy Delegata Rządu mieli go zastępować również w czasie jego urzędowania w zakresie przez niego oznaczonym.

Ad c). Dekret w art. 12 przyznawał Komendantowi Sił Zbrojnych w Kraju prawo stawiania Delegatowi Rządu wniosków w sprawach wiążących się bezpośrednio z działaniami wojska i obronnością państwa oraz dezyderatów co do wydawania rozporządzeń w powyższych sprawach. Komendant Sił Zbrojnych w Kraju miał uzgadniać z Delegatem Rządu treść zarządzeń mających znaczenie polityczne.

Ad d). Dekret w art. 13 przewidywał, że Rada Jedności Narodowej składa się z 15—18 członków powołanych przez Delegata Rządu — na wniosek Politycznego Komitetu Porozumiewawczego — spośród przedstawicieli głównych kierunków życia politycznego i społecznego w Polsce. Rada miała wydawać opinie w sprawach wniesionych przez Delegata Rządu na jej posiedzeniu oraz mogła przedstawić Delegatowi Rządu wnioski, opinie i uwagi we wszelkich sprawach należących do zakresu działalności rządu. Na pierwszym swym posiedzeniu miała ona wybrać przewodniczącego, 2 jego zastępców i sekretarza oraz jednego lub 2 członków Komisji Głównej, w skład której mieli wejść: przewodniczący Rady, jego zastępca, sekretarz i członkowie wybrani przez Radę. Dekret stwierdzał, że Komisji Głównej przysługują w okresie działalności konspiracyjnej uprawnienia pełnej Rady. W posiedzeniach Rady, ale bez prawa głosu, mogli brać udział: Delegat Rządu, ministrowie, Komendant Sił Zbrojnych w Kraju oraz osoby przez nich delegowane. Rada miała rozpocząć jawne obrady z chwilą objęcia jawnej władzy przez Delegata Rządu, przy czym z tą chwilą miała przestać istnieć Komisja Główna (art. 18).

Dekret w art. 10 wyjaśnił, jakie znaczenie ma określenie „część III” Dziennika Ustaw. Przepis ten stanowił, że do czasu wznowienia czynności przez Ministra Sprawiedliwości i podjęcia wydawania Dziennika Ustaw RP na ziemiach Rzeczypospolitej, Delegat Rządu wydaje Dziennik Ustaw część trzecią, w którym będą ogłaszane rozporządzenia i zarządzenia Delegata Rządu oraz inne akty urzędowe.

Pod pozycją 2 ogłoszone zostało oświadczenie Delegata na Kraj — Wicepremiera Rządu Rzeczypospolitej z dnia 3 maja 1944 r. o utworzeniu Krajowej Rady Ministrów. W oświadczeniu tym Delegat Rządu podaje do publicznej wiadomości, że powołana została do życia Krajowa Rada Ministrów, w skład której wchodzi Wicepremier jako jej przewodniczący oraz trzech ministrów dla spraw kraju. Pod

oświadczeniem są podpisani: Delegat na Kraj — Wicepremier Klonowski i Ministrowie dla spraw kraju: Walkowicz, Traugutt i Opolski.²

Pod pozycją 3 zamieszczone zostało rozporządzenie tymczasowej Krajowej Rady Ministrów z dnia 3 maja 1944 r. o podjęciu czynności przez władze, urzędy i instytucje rządowe. Rozporządzenie przywracało ustroj oraz zakres działania rzeczowy i terytorialny rządowych władz, urzędów i instytucji według przepisów prawnych obowiązujących w dniu 1.IX.1939 r. oraz stwierdzało, że przepisy prawne wydane przez władze okupacyjne dotyczące ustroju i zakresu działania rządowych władz, urzędów i instytucji tracą moc obowiązującą. Zapowiadało też, że właściwe władze naczelne oznaczać będą terminy podjęcia czynności przez rządowe władze, urzędy i instytucje. Władze te miały wydać zarządzenia w sprawie likwidacji władz, urzędów i instytucji państwowych okupacyjnych czynnych w czasie ustania okupacji bądź też w sprawie przejęcia i przystosowania ich do polskich potrzeb państwowych oraz do polskich przepisów prawnych. Według rozporządzenia instytucje okupacyjne nie przerywają w chwili ustania okupacji swych czynności, jeżeli jest to potrzebne do zapewnienia ładu i bezpieczeństwa lub przemawiają za tym względy gospodarcze, aż do dalszych zarządzeń władz polskich, a osoby zatrudnione w chwili ustania okupacji w tych instytucjach lub pozostających pod zarządem okupacyjnym są obowiązane czuwać nad zachowaniem i przekazaniem właściwym polskim władzom mienia państwowego oraz dokumentów. Rozporządzenie przewidywało w art. 13 odpowiedzialność karną osób, które nie dopełniły wymienionych wyżej obowiązków, przy czym w wypadkach szczególnie ciężkich przewidziana była nawet kara dożywotniego więzienia lub kara śmierci. Rozporządzenie (art. 4) przywracało podział terytorialny kraju na województwa, powiaty, gminy i gromady, tudzież na okręgi administracji specjalnej — według stanu z dnia 1 września 1939 r. ze zmianami szczegółowo podanymi w treści rozporządzenia. Rozporządzenie miało wejść w życie na poszczególnych obszarach państwa w dniu uwolnienia ich od okupacji, za dzień zaś uwolnienia od okupacji wedle art. 14 „uważa się na obszarze województwa dzień objęcia władzy przez wojewodę”, o czym ten ostatni ogłosił w dzienniku wojewódzkim.

Pod pozycją 4 zamieszczone zostało rozporządzenie tymczasowe Krajowej Rady Ministrów z dnia 3 maja 1944 r. o powołaniu do służby funkcjonariuszy państwowych. Na wstępie (art. 1) rozporządzenie wymienia urzędników i funkcjonariuszy niższych, do których się ono odnosi, oraz wymienia tych, do których nie ma zastosowania (np. żołnierzy Wojska Polskiego, sędziów, prokuratorów, profesorów państwowych szkół akademickich).

W art. 2 rozporządzenie głosiło zasadę, że mianowania, jak również inne zmiany w stosunku służbowym i zwolnienia funkcjonariuszy państwowych dokonane przez władze okupacyjne oraz zawarte przez te władze umowy o pracę w tych władzach, urzędach i instytucjach państwowych pozbawione są skutków prawnych w stosunku do Państwa Polskiego. Na podlegających temu rozporządzeniu funkcjonariuszy państwowych nałożony został obowiązek rejestracji (art. 3 i 5) wedle przepisów w nim zawartych. Obowiązek ten nie odnosił się jednak do tych funkcjonariuszy państwowych, którzy już w czasie okupacji zostali powołani do służby na okres jawnej działalności. Rozporządzenie przewidywało możliwość powołania do służby

² To oświadczenie Delegata Rządu jest antydatowane, gdyż faktycznie powołanie Krajowej Rady Ministrów przez Rząd RP w Londynie nastąpiło na wniosek Delegata Rządu na Kraj dopiero 26 lipca 1944 r., a pierwsze posiedzenie Krajowej Rady Ministrów odbyło się 30 lipca 1944 r. „Klonowski” to Jan Stanisław Jankowski. „Walkowicz” to Adam Bień (Stronictwo Ludowe). „Traugutt” to Antoni Pajdak (PPS-WRN). „Opolski” to Stanisław Jasiukowicz (Stronictwo Narodowe).

czynnej emerytów, którzy nie ukończyli 60 lat życia, oraz zapowiadało wydanie osobnych przepisów określających odpowiedzialność funkcjonariuszy państwowych za niezgodne z obowiązkami funkcjonariusza państwowego zachowanie się w czasie okupacji i przed nią. Wejście w życie rozporządzenia zostało unormowane podobnie jak w rozporządzeniu zamieszczonym wyżej pod poz. 3.

Pod pozycją 5 zamieszczono rozporządzenie tymczasowe Krajowej Rady Ministrów z dnia 3 maja 1944 r. o podjęciu działalności przez organa samorządu terytorialnego. Przepisy ogólne rozporządzenia (art. 1) stanowiły, że „uchyla się przepisy prawne, rozporządzenia i zarządzenia wydane przez władze okupacyjne dotyczące samorządu terytorialnego i związków międzykomunalnych, a przywraca się moc przepisów prawnych, które w dniu 1 września 1939 r. normowały organizację i zakres działania samorządu terytorialnego i związków międzykomunalnych — ze zmianami wynikającymi z treści rozporządzenia.”

Według rozporządzenia (art. 3) tymczasowymi organami samorządu terytorialnego mieli być mianowani przez Ministra Spraw Wewnętrznych tymczasowi starostowie krajowi, prezydenci i wiceprezydenci miast stanowiących odrębne powiaty, mianowani przez wojewodę tymczasowi prezydenci i wiceprezydenci miast wydzielonych z powiatowych związków samorządowych oraz mianowani przez starostę powiatowego tymczasowi burmistrz, wiceburmistrz, wójtowie i sołtysi. Rozporządzenie zapowiadało, że do czasu powołania w drodze wyboru kolegialnych organów samorządu terytorialnego będą czynne na razie odpowiednie tymczasowe organy kolegialne aż do czasu ukonstytuowania się tych pierwszych w drodze wyborów. Organ te miały posiadać prawa i obowiązki oraz zakres działania organów kolegialnych pochodzących z wyborów, a więc rad miejskich i gminnych, rad powiatowych i wydziałów powiatowych.

W przepisach końcowych rozporządzenia zaznaczono, że nie dotyczy ono miasta stołecznego Warszawy i województwa śląskiego.

Rozporządzenie tymczasowe z dnia 3 maja 1944 r. o sądach karnych specjalnych stanowi ostatnią pozycję (6) numeru pierwszego Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 20 lipca 1944 r. Artykuł 1 deklaruje, że do czasu wznowienia w pełni działalności sądów powszechnych wymiar sprawiedliwości karnej sprawują w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej niezależne od tych sądów powszechnych sądy karne specjalne, a to stosownie do przepisów rozporządzenia. Rozporządzenie przewidywało utworzenie w każdym województwie sądu specjalnego, a przy sądzie specjalnym — prokuratury. Według rozporządzenia sędziów, asesorów i prokuratorów miał powoływać i odwoływać Minister Sprawiedliwości po wysłuchaniu wniosku wojewody.

Sędziowie i prokuratorzy musieli mieć kwalifikacje do sprawowania urzędu sędziowskiego w sądach powszechnych, natomiast asesorem mógł być każdy obywatel Polski nieposzlakowany, który ukończył 30 lat, korzystał w pełni z praw cywilnych i obywatelskich oraz władał językiem polskim w słowie i piśmie. W artykule 4 rozporządzenie deklarowało, że sędziowie i asesorowie są w zakresie orzecznictwa w sądzie specjalnym niezawisli i podlegają tylko ustawom, natomiast prokuratorzy obowiązani są wypełniać ściśle polecenia swej zwierzchności. Rozporządzenie przewidywało, że sąd specjalny orzeka na rozprawie i poza rozprawą w składzie 1 sędziego jako przewodniczącego i 2 asesorów, przy czym w razie nagłej potrzeby można zamiast asesorów powołać sędziów. Sąd karne specjalny był właściwy do rozpoznawania spraw o zbrodnie i umyślne występki, nie należące do właściwości sądów wojskowych, popełnione po 31 sierpnia 1939 r., jeśli prokurator sądu specjalnego obejmie ściganie. Prokurator zaś sądu specjalnego miał objąć ściganie wtedy, gdy uznał, że natychmiastowe ukaranie jest wskazane ze względu na szczególną

szkodliwość czynu dla interesu publicznego lub prywatnego, a zwłaszcza w celu zapobieżenia szerzeniu się przestępstw pewnego rodzaju. Sąd specjalny miał wymierzać za zbrodnie i występki karę śmierci zamiast innych kar zasadniczych przewidzianych w ustawie. Gdyby jednak zachodziły ważne okoliczności łagodzące, to sąd specjalny mógł wymierzyć karę więzienia dożywotniego lub więzienia od lat 10 do lat 15, a za występki — nawet karę więzienia nie niższej od lat 5. Do nieletnich, którzy w czasie popełnienia czynu nie ukończyli lat 17, sąd specjalny mógł w razie stwierdzenia winy zawsze zastosować złagodzenie, o którym mowa wyżej, a także ze względu na szczególne okoliczności mógł uznać umieszczenie w zakładzie poprawczym za wystarczające.

Rozporządzenie przewidywało, że do postępowania sądowego specjalnego stosuje się przepisy kodeksu postępowania karnego dotyczące postępowania przed sądem okręgowym orzekającym w I instancji. Sąd specjalny był jednak uprawniony do odstąpienia od stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego i zastosować tryb odmienny, „jeżeli to — jak głosiło rozporządzenie — nie utrudni wykrycia prawdy”. Postępowanie miało się toczyć bez śledztwa, a czynności sądowe w toku dochodzenia mógł spełniać także sędzia sądu specjalnego. Sędzia miał być związany wnioskami prokuratora sądu specjalnego w zakresie stosowania środków zabezpieczenia uchyłaniu się od sądu, złożonymi w toku dochodzenia. Stosownie do artykułu 12 należało — w miarę potrzeby i możliwości — ustanowić obrońcę z urzędu dla oskarżonego. Obrońcą takim mogła być każda osoba godna zaufania, która na to wyrazi zgodę, chociażby według przepisów postępowania karnego nie mogła wykonywać obrony. Rozprawa mogła się odbyć niezwłocznie po doręczeniu aktu oskarżenia. Sąd specjalny mógł na rozprawie przekazać sprawę do postępowania przed sądem powszechnym, jeżeli uznał to za wskazane ze względu na zawiłe okoliczności sprawy lub wskutek innych ważnych przyczyn. Wyroki i postanowienia wydane w sprawach toczących się przed sądem specjalnym miały być niezaskarżalne i nie wymagały uzasadnienia na piśmie.

Sąd specjalny mógł wznowić postępowanie zakończone prawomocnym wyrokiem sądu specjalnego jedynie na wniosek prokuratora, i to zarówno na korzyść jak i na niekorzyść oskarżonego, jeżeli uznał, że podstawy wyroku budzą poważne wątpliwości lub że przepis prawa, który nie dotyczy jedynie postępowania, został zastosowany wadliwie. Wyrok śmierci (art. 15) miał się stać prawomocny, jeżeli wojewoda w ciągu 3 dni po przedstawieniu mu aktu sprawy nie oświadczył, że zarządza wstrzymanie wykonania wyroku, albo jeżeli w ciągu tych 3 dni oświadczył, że wykonania wyroku nie wstrzyma. W razie wstrzymania wykonania wyroku sąd specjalny miał rozpoznawać sprawę ponownie w innym składzie, przy czym wydając wyrok ponowny miał utrzymać w mocy wyrok poprzedni lub uchylić go i wydać nowe orzeczenie.

W przepisach końcowych rozporządzenie przewidywało, że z dniem wejścia jego w życie istniejące przy delegatach okręgowych sądy specjalne stają się sądami specjalnymi według rozporządzenia, a sędziowie i prokuratorzy dotychczasowych sądów specjalnych stają się sędziami i prokuratorami sądów specjalnych ustanowionych w rozporządzeniu, chociażby nawet nie mieli kwalifikacji do sprawowania urzędu sędziowskiego w sądach powszechnych, byleby tylko posiadali wyższe wykształcenie prawnicze. Sędziowie nie posiadający wyższego wykształcenia prawniczego nie mieli się stać asesorami.

Wreszcie rozporządzenie deklarowało, że orzekające karę śmierci wyroki dotychczasowych sądów specjalnych istniejących przy delegatach okręgowych mają moc i znaczenie orzeczeń wydanych według rozporządzenia. Rozporządzenie przewidywało, że prokurator Sądu Najwyższego może zaskarżyć wyrok sądu specjalnego

kasacją, a uchylenie wyroku może nastąpić również na niekorzyść oskarżonego. Rozporządzenie weszło w życie z dniem ogłoszenia, tj. z dniem 20 lipca 1944 r.

Drugi numer Dziennika Ustaw

Drugi wydany w czasie powstania numer Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej część III (datowany: Warszawa, 2 sierpnia 1944 r.) zawiera pozycje od 7 do 18, obejmujące dwanaście rozporządzeń Krajowej Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 1944 r., z których trzy określone są jako tymczasowe.

Pozycja 7 obejmuje rozporządzenie Krajowej Rady Ministrów o utracie obywatelstwa przez Niemców.³ Rozporządzenie w art. 1 stanowi, że obywatele polscy narodowości niemieckiej tracą obywatelstwo polskie z mocy samego prawa.

Osobą narodowości niemieckiej („Niemcem”) jest według art. 2 ten, kto dawał oczywisty wyraz przynależności do narodu niemieckiego, w szczególności przez należenie do organizacji niemieckich albo przez używanie w domu i rodzinie w życiu codziennym języka niemieckiego lub przez przestrzeganie zwyczajów niemieckich, albo też przez wychowywanie potomstwa w duchu niemieckim lub przez złożenie stosownego oświadczenia wobec władz i instytucji polskich, albo wreszcie przez inne czyny wyraźnie wskazujące na tę przynależność. Za Niemca miał być uważany również ten (art. 3), kto po dniu 1.IX.1939 r. został wpisany na niemiecką listę narodową albo otrzymał kartę rozpoznawczą dla Niemca lub dla osoby pochodzenia niemieckiego, albo też uznany został za obywatela niemieckiego.

Artykuł 4 oznajmiał, że Niemcy mają opuścić obszar Państwa Polskiego, a Minister Spraw Wewnętrznych ustali termin i sposób wykonania tego obowiązku. Rozporządzenie przewidywało, że Minister Spraw Wewnętrznych na wniosek Niemca mógł postanowić, iż utrata obywatelstwa i obowiązek opuszczenia Państwa Polskiego nie stosuje się do niego, jeżeli Niemiec udowodnił, że wykazał w sposób szczególny w okresie wojny swą lojalność wobec Polski.

Rozporządzenie zapowiadało wydanie osobnych przepisów, które określą, w jakich wypadkach i w jaki sposób osoby narodowości polskiej mogą obalić domniemanie przynależności do narodu niemieckiego. Sytuację współmałżonka osoby, która utraciła obywatelstwo polskie, oraz dziecka, którego rodzice bądź jedno z nich utraciło obywatelstwo polskie, określały art. 6—9 rozporządzenia.

Rozporządzenie zawierało również przepisy karne skierowane przeciwko osobom, które — w celu przeciwdziałania zastosowaniu do siebie lub innej osoby przepisów rozporządzenia — podjęły przestępcze działania określone w art. 12 rozporządzenia.

Pod pozycją 8 zamieszczone zostało rozporządzenie Krajowej Rady Ministrów o Polakach zaliczonych w czasie okupacji do Niemców. Rozporządzenie w art. 1 deklaruje, że obywatel polski narodowości polskiej, który w okresie okupacji otrzymał obywatelstwo Rzeszy Niemieckiej albo został wpisany na niemiecką listę narodową lub otrzymał kartę rozpoznawczą dla Niemca bądź dla osoby pochodzenia niemieckiego, choćby na podstawie swego wniosku — nie będzie podlegał przepisom dotyczącym Niemców, jeśli wykaze, że przed 1.IX.1939 r. dawał oczywisty wyraz

³ Sprawa uregulowania statusu prawnego osób, które w okresie wojny zgłosiły odstępstwo od narodowości polskiej, była przedmiotem badań Departamentu Sprawiedliwości Delegatury Rządu w latach 1942—1944. Z pożogi wojennej ocalała znakomita monografia omawiająca to zagadnienie na tle prawa międzynarodowego i wewnętrznego oraz zawierająca postulaty *de lege ferenda* (CA KC PZPR 202/II-3. t. 1 i 2). Nie udało się, jak dotychczas, ustalić, kto był tym prawnikiem, który wykonał — na zlecenie Departamentu — to opracowanie. Informację powyższą zawdzięczam adwokatowi Karolowi Potrzebowskiemu.

swej przynależności do narodu polskiego, a w czasie wojny i okupacji faktycznie nie zerwał więzów z polskością. Osoba ubiegająca się o to, żeby nie podlegać przepisom dotyczącym Niemców, powinna była stosownie do art. 2 rozporządzenia złożyć deklarację polskości z wnioskiem o uznanie deklaranta za Polaka. Dalsze przepisy omawianego rozporządzenia określały treść wspomnianej deklaracji i postępowanie związane z jej złożeniem. Rozporządzenie przewidywało (art. 5) utworzenie w każdej gminie komisji obywatelskiej, której zadaniem byłoby sprawdzenie i zaopiniowanie, czy wniosek deklaranta o uznanie go za Polaka zasługuje na uwzględnienie. Władza administracji ogólnej I instancji, po rozważeniu opinii Komisji Obywatelskiej, a w miarę potrzeby także po uzupełnieniu dochodzenia, na podstawie swego przekonania miała wydać orzeczenie, czy wniosek deklaranta o uznanie go za Polaka podlega uwzględnieniu.

Rozporządzenie przewidywało, że od orzeczenia władzy ogólnej I instancji przysługuje odwołanie do wojewódzkiej władzy administracji ogólnej w terminie 7-dniowym. Od orzeczenia nie uwzględniającego wniosku odwołanie mógł złożyć tylko deklarant, a od orzeczenia uwzględniającego wniosek — każdy pełnoletni obywatel polski. Jeżeli władza I instancji uznała wniosek za podlegający uwzględnieniu wbrew opinii komisji obywatelskiej, miała z urzędu przekazać sprawę do rozstrzygnięcia wojewódzkiej władzy administracji ogólnej. Orzeczenie tej władzy miało być ostateczne, jednakże podlegało zaskarżeniu do Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

Do deklaranta, którego wniosek został uwzględniony, nie miały być stosowane przepisy dotyczące Niemców, a w szczególności przepisy o utracie obywatelstwa, o obowiązku opuszczenia Państwa Polskiego i o likwidacji mienia (art. 10).

Rozporządzenie zawierało także przepis o charakterze karnym, w myśl którego ten, kto w deklaracji o polskości złożył fałszywe oświadczenie albo w postępowaniu złożył fałszywe zeznania lub udzielił fałszywych informacji, miał podlegać karze więzienia do lat 5.

Pod pozycją 9 zamieszczono rozporządzenie Krajowej Rady Ministrów o zabezpieczeniu ziemi na cele przebudowy ustroju rolnego. Rozporządzenie w art. 1 deklaruje, że do czasu przeprowadzenia parcelacji i osadnictwa w nieruchomościach ziemskich obejmujących ponad 50 ha użytków rolnych wprowadza się z mocy prawa państwowy zarząd przymusowy. Zarząd ten będzie wykonywany przez państwowych zarządców przymusowych. Zarządcą takim może być osoba, która ma odpowiednie przygotowanie zawodowe i daje rękojmię sprawowania zarządu zgodnie z interesem publicznym. Zarządcą takim mógł być również właściciel nieruchomości lub osoba prawa jego reprezentująca, jeżeli czyni zadość podanym wyżej wymaganiom. Koszty związane z wykonywaniem państwowego zarządu przymusowego oraz wynagrodzenie państwowego zarządcy przymusowego miały obciążać nieruchomość poddaną zarządowi.

Rozporządzenie zezwalało właścicielowi na korzystanie z zabudowań mieszkalnych — z wyjątkiem jednak tej ich części, która jest niezbędna dla państwowego zarządu przymusowego — oraz z plonów i pożytków w ramach zaspokajania potrzeb własnych i swojej rodziny.

Pozycja 10 obejmuje rozporządzenie Krajowej Rady Ministrów o lasach nie stanowiących własności państwa oraz o przejęciu pod zarząd państwowy niektórych nieużytków i gruntów słabych. Rozporządzenie przewidywało wprowadzenie z mocy prawa zarządu państwowego nad lasami nie stanowiącymi własności państwa o obszarze nieprzerwanym ponad 20 ha, choćby nawet część tego obszaru stanowiła własność państwa. W myśl przepisów rozporządzenia właściwa władza mogła zwol-

nić od zarządu państwowego lasy, które są bardziej związane z gospodarstwem rolnym właściciela lasu niż z produkcją drewna, albo służą celom użyteczności publicznej lub społecznej, oraz lasy, których położenie utrudniałoby wykonywanie zarządu państwowego. Właściwa władza mogła jednak wprowadzić zarząd państwowy nad lasami mniejszymi, jeżeli byłoby to uzasadnione względami na interes publiczny. Lasy miały być przejęte pod zarząd państwowy wraz ze związanymi z nimi gospodarczo lub administracyjnie gruntami nieleśnymi oraz z nieruchomościami lub ruchomościami służącymi do prowadzenia gospodarstwa leśnego. Rozporządzenie przewidywało, że lasy nie przejęte pod zarząd państwowy będą pozostawały pod nadzorem państwowym. Grunty leśne będą trwale utrzymywane pod uprawę leśną, a zmiana uprawy leśnej na inny rodzaj użytkowania gruntu może nastąpić tylko na podstawie zezwolenia właściwej władzy. Grunty leśne pozbawione drzewostanu będą zalesione. Stosownie do art. 15 właściwa władza mogła orzec przejęcie pod zarząd państwowy nieużytków i gruntów słabych, które nie zostaną przeznaczone na parcelację i osadnictwo, jeżeli nadają się one do zalesienia i mają odpowiedni obszar.

Dalsze przepisy rozporządzenia zajmowały się władzami właściwymi do wykonania jego przepisów. Właśnie jako takie władze rozporządzenie wymieniało nadleśnictwa i dyrekcje lasów państwowych (zarządy lasów) oraz powiatowe władze administracji ogólnej. Rozporządzenie zawierało również przepisy o charakterze karnym, które miały być stosowane przeciwko osobom podejmującym działanie utrudniające wykonanie rozporządzenia.

Pod pozycją 11 zamieszczone zostało rozporządzenie z dnia 1 sierpnia 1944 r. o publicznym zabezpieczeniu mienia.⁴ Rozporządzenie jest dość obszerne, obejmuje pięć działów (46 artykułów). Dział I zawierał przepisy materialne, dział II dotyczył właściwości władz i postępowania, dział III regulował zarząd przemusowy, dział IV zawierał przepisy karne, a dział V normował przepisy wprowadzające i końcowe.

W myśl przepisu artykułu 10 rozporządzenia, z mocy prawa miało być publicznie zabezpieczone — w celu zachowania i objęcia — następujące mienie: a) państw nieprzyjacielskich oraz mienie osób fizycznych i prawnych przynależnych do tych państw, b) osób, którym na mocy przedstawionego wyżej w poz. 7 rozporządzenia o utracie obywatelstwa przez Niemców grozi utrata obywatelstwa polskiego, c) osób prawnych i spółek, które przed dniem 1 września 1939 r. mają lub miały siedzibę na obszarze Rzeszy Niemieckiej w granicach z dnia 31 sierpnia 1939 r. d) osób prawnych i spółek, których zarząd albo rada nadzorcza przynajmniej w $\frac{1}{4}$ składa się lub w dniu 1.IX.1939 r. składała się z osób przynależnych do państw nieprzyjacielskich lub z osób, które tracą obywatelstwo polskie, e) osób prawnych i spółek, których udziały lub akcje przynajmniej w $\frac{1}{4}$ są albo w dniu 1.IX.1939 r. były własnością osób przynależnych do państw nieprzyjacielskich lub osób, którym grozi utrata obywatelstwa polskiego. Również z mocy prawa (na podstawie omawianego rozporządzenia) miało być zabezpieczone* publicznie — w celu ochrony praw i interesów właściciela — mienie: a) osób nieobecnych, b) osób prawnych, które nie mają przedstawiciela na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, c) mienie państwowe polskie i mienie polskie osób prawnych prawa publicznego oraz mienie państw obcych (poza nieprzyjacielskimi). Poza tym władza likwidacyjna mogła zarządzić publicznie zabezpieczenie mienia, które nie było zabezpieczone z mocy prawa, a wskutek okupacji nie znajdowało się w posiadaniu właściciela lub osoby wykonującej jego prawa.

⁴ Autorami projektu przepisów o publicznym zabezpieczeniu mienia byli wg ustaleń adwokata Karola Potrzebowskiego adwokaci J. Gadomski i J.J. Litauer.

W dziale II, dotyczącym właściwości władz i postępowania, zawarte są przepisy, z których wynika, że władzami likwidacyjnymi powołanymi do publicznego zabezpieczenia mienia i wydawania zarządzeń w tym względzie oraz rozstrzygania w sprawach wynikających z przepisów o publicznym zabezpieczeniu mienia są: Minister Likwidacji, wojewoda jako wojewódzka władza likwidacyjna i powiatowe władze administracji ogólnej.

Objęte działem IV przepisy karne stanowiły, że kto w celu udaremnienia publicznego zabezpieczenia mienia usuwa, uszkadza, ukrywa, zbywa lub obciąża mienie zabezpieczone bądź zagrożone zabezpieczeniem albo zmniejsza jego wartość lub dochodowość, podlega karze więzienia lub karze więzienia dożywotniego, a w wypadku szczególnie ciężkim — karze śmierci.

Pod pozycją 12 zamieszczone zostało rozporządzenie o utworzeniu wojewódzkich biur likwidacyjnych. W myśl przepisów tego rozporządzenia sprawy likwidacji skutków wojny włączone zostały do zakresu działań wojewodów, a do załatwiania tych spraw miały być utworzone — w ramach urzędów wojewódzkich — wojewódzkie biura likwidacyjne.

Rozporządzenie o podjęciu czynności urzędowych w sądownictwie zamieszczone zostało pod pozycją 13. Według artykułu 1 tego rozporządzenia przepisy jego miały dotyczyć sądów powszechnych, sądów pracy, prokuratur przy sądach powszechnych, sędziów tychże sądów, prokuratorów, asesorów i aplikantów sądowych oraz komorników. Artykuł 2 rozporządzenia głosił, że przepisy i zarządzenia wydane przez okupanta w zakresie ustroju sądów i urzędów wymiaru sprawiedliwości są uchylone, a moc prawna przepisów polskich, które zostały uchylone lub zmienione przez okupanta, zostaje przywrócona. W dalszych przepisach rozporządzenie stwierdzało, że utworzone przez okupanta sądy i urzędy wymiaru sprawiedliwości przestają istnieć. Sądy i urzędy wymiaru sprawiedliwości, które były czynne w dniu 31 sierpnia 1939 r., podejmują swe czynności — w siedzibach i granicach okręgów z dnia 31 sierpnia 1939 r. — w terminach, które miało oznaczyć potem rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości. Jednakże na obszarach nazwanych przez okupanta dystryktami: warszawskim, krakowskim, lubelskim i radomskim sądy i urzędy wymiaru sprawiedliwości miały podjąć swe czynności — z dniem wejścia w życie rozporządzenia — w siedzibach i granicach okręgów sądów polskich uruchomionych przez okupanta i czynnych w dniu ustania okupacji, z tym zastrzeżeniem, że Sąd Apelacyjny w Radomiu miał przestać istnieć, a jego czynności miały przejść właściwe sądy apelacyjne.

Rozporządzenie mówiło o tym, że dokonane przez okupanta mianowania sędziów i prokuratorów oraz asesorów sądowych tracą moc i pozbawione są skutków prawnych w zakresie stosunku służbowego do państwa. Sędziowie i prokuratorzy, czynni w sądownictwie polskim w dniu 31 sierpnia 1939 r., zobowiązani zostali do tego, aby w ciągu 7 dni od daty, gdy to stanie się dla nich możliwe, dokonali zgłoszenia na piśmie do Ministra Sprawiedliwości oraz kierownika sądu i prokuratury, w którym byli zatrudnieni w dniu 31 sierpnia 1939 r., i podali miejsce swego pobytu — wraz ze szczegółowym przedstawieniem przebiegu swego życia po dniu 31 sierpnia 1939 r. Zgłaszający się miał objąć swoje czynności na podstawie powołania go przez kierownika właściwego sądu lub prokuratury. Jednakże kierownik obowiązany był nie dopuścić zgłaszającego się do podjęcia czynności, jeśli doszło do jego wiadomości, że zgłaszający się dopuścił się po dniu 31 sierpnia 1939 r. czynu uwłaczającego godności państwowanego stanowiska lub zachował się w sposób sprzeczny z obowiązkami obywatela polskiego. Rozporządzenie przewidywało, że powołany powinien być — na żądanie władzy powołującej — zwolniony z innej państwowej

służby cywilnej lub służby samorządowej, a jeżeli był wpisany na listę adwokatów — miał on być uważany za skreślonego z listy adwokatów po upływie 7 dni po doręczeniu mu pisma powołującego. Rozporządzenie przewidywało też, że Minister Sprawiedliwości miał prawo powołać emerytowanego sędziego lub prokuratora do objęcia stanowiska sędziego lub prokuratora w sądzie równorzędnym lub wyższym, w którym emeryt zajmował ostatnio stanowisko.

Rozporządzenie pod poz. 13 określone zostało jako „tymczasowe”. Wszystkie poprzednie rozporządzenia zawarte w numerze 2 Dziennika Ustaw z 2 sierpnia 1944 r. i omówione już wyżej nie mają charakteru tymczasowego.

Pod pozycją 14 zamieszczone zostało „tymczasowe” rozporządzenie „o uruchomieniu adwokatury”. Rozporządzenie to zostało wyczerpująco omówione przez adwokata Karola Potrzebowskiego w artykule zawartym w nrze Palestry z sierpnia—września 1980 r. (str. 94—101). Zainteresowanych jego treścią odsyłam do powyższego opracowania.

Rozporządzenie zamieszczone pod pozycją 15 dotyczy tymczasowego ustroju władz administracyjnych na obszarze miasta stołecznego Warszawy. Na wstępie rozporządzenie stwierdzało, że uchyla się przepisy władz okupacyjnych dotyczące ustroju władz administracyjnych na obszarze miasta stołecznego Warszawy i przywraca się w tym względzie moc polskim przepisom prawnym, które będą obowiązywać ze zmianami wynikającymi z rozporządzenia do czasu unormowania ustroju wymienionych władz w zwykłej drodze ustawodawczej. Rozporządzenie przewidywało utworzenie tymczasowego Zarządu Miejskiego m.st. Warszawy i tymczasowej Rady Miejskiej. Tymczasowy Zarząd Miejski miał się składać z prezydenta i co najmniej z 3 wiceprezydentów, mianowanych przez prezesa Rady Ministrów na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych. W ciągu 14 dni od dnia wejścia w życie rozporządzenia Minister Spraw Wewnętrznych miał powołać tymczasową Radę Miejską w składzie 60 radnych spośród mieszkańców wszystkich dzielnic miasta. Radzie tej miał przewodniczyć prezydent miasta. Na wniosek Tymczasowej Rady Miejskiej Minister Spraw Wewnętrznych był uprawniony do powołania tymczasowych rad dzielnicowych.

Rozporządzenie przewidywało, że zakres działania, obowiązki i uprawnienia komisarza Rządu na miasto stołeczne Warszawę przechodzą na prezydenta m.st. Warszawy. Stałym zastępcą prezydenta w tym charakterze miał być jeden z wiceprezydentów, wyznaczony przez prezydenta za zgodą Ministra Spraw Wewnętrznych.

W przepisach końcowych rozporządzenie przewidywało, że w ciągu 6 tygodni od dnia wejścia w życie rozporządzenia Minister Spraw Wewnętrznych zarządzi wybory do Rady Miejskiej, przy czym z chwilą zatwierdzenia wyboru prezydenta i wiceprezydentów — prezydent i wiceprezydenci mianowani ustępują.

Pod pozycją 16 zamieszczone zostało rozporządzenie o radach zakładowych.⁵ Rozporządzenie jest obszerne, obejmuje 59 artykułów. Na wstępie w artykule 1 zawarta jest deklaracja, że „rady zakładowe są wyrazem i narzędziem dostosowania ustroju wewnętrznego zakładu pracy do potrzeb ustroju społeczno-gospodarczego. Jednocześnie one obsadę (kierownika i załogę) zakładu, wzmacniają w niej zrozumienie jego zadań społeczno-gospodarczych i wolę wspólnego wysiłku w ich spełnianiu”. Zakład pracy zatrudniający więcej niż 19 pracowników miał mieć radę zakładową.

⁵ Poza rozporządzeniem o radach zakładowych był przygotowany w ramach prac Departamentu Pracy i Opieki Społecznej (kierował nim Jan Stanisław Jankowski, późniejszy Delegat Rządu) szereg aktów prawnych z zakresu ustawodawstwa pracy, które miały być opublikowane w następnych numerach Dz.U. (informację tę przekazał mi adwokat Karol Potrzebowski).

W zakładzie zatrudniającym od 5 do 19 pracowników czynny miał być mąż zaufania, a jego współpraca z kierownikiem zakładu miała służyć tym samym celom co działalność rady.

Jako zadania rady rozporządzenie podawało: normowanie życia wewnętrznego zakładu, wpływanie na kształtowanie się jego zgodnie z prawem i dobrymi obyczajami oraz omawianie, ocenianie i rozstrzyganie spraw zakładowych w zakresie powierzonym im przez ustawę i zbiorowe prawo pracy. Do rady należało też uchwalenie regulaminu zakładowego, który miał stanowić wewnętrzne prawo zakładu pracy. Rozporządzenie wyraźnie określało, co powinien obejmować regulamin zakładu. Rada miała również rozważać sprawy wydajności i sprawności zakładu pracy. Rada zobowiązana była do podejmowania próby pojednania w zgłoszonych jej sporach indywidualnych ze stosunku pracy, nauki zawodu lub wspólnej pracy. Natomiast nie należały do właściwości rady sprawy kierowania i zarządzania zakładem pracy, chyba że kierownik podda je pod obrady. Rozporządzenie szczegółowo regulowało uprawnienia i obowiązki radnego. Rada zakładowa miała uchylać regulamin. W większym zakładzie pracy musiał on być uchwalony, natomiast w małym zakładzie o potrzebie uchwalenia regulaminu miały rozstrzygać organa administracji pracy. Rozporządzenie przewidywało, że rada składa się z kierownika zakładu pracy i z wybranych przez załogę radnych zakładowych. Liczba radnych była uzależniona od liczby zatrudnionych pracowników. Wybory radnych miały być równe, tajne i bezpośrednie, przeprowadzone (na nazwiska systemem eliminacji) co dwa lata. Gdyby jednak rada liczyła przeszło 6 radnych, to co roku miało się wybierać połowę składu radnych.

Rozporządzenie zawierało przepis, że w przedsiębiorstwie należącym do spółki akcyjnej lub spółki z ograniczoną odpowiedzialnością o kapitale zakładowym co najmniej 250 tys. zł radzie przysługuje prawo udziału w wykonywaniu społecznej kontroli spółki.

Rozporządzenie objęło nadto przepisy karne, które przewidywały odpowiedzialność karną kierownika zakładu pracy, członka rady zakładowej lub męża zaufania za naruszenie obowiązków wynikających z rozporządzenia.

Pod pozycją 17 zamieszczone zostało rozporządzenie o rozwiązaniu Korpusu Policji Państwowej i obowiązkach jego funkcjonariuszy. Rozporządzenie stwierdzało na wstępie (art. 1), że Korpus Policji Państwowej istniejący na podstawie rozporządzenia prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. rozwiązuje się. Funkcjonariusze Policji Państwowej, którzy w dniu 1.IX.1939 r. pozostali w służbie czynnej, jeżeli stosunek służbowy po tej dacie nie został rozwiązany przez władze polskie, zobowiązani zostali do dokonania rejestracji w sposób określony w rozporządzeniu, a w razie wezwania — do objęcia służby w Korpusie Bezpieczeństwa wyznaczonym przez właściwą władzę. Obowiązek rejestracji nie dotyczył funkcjonariuszy P.P., którzy w czasie okupacji zostali powołani do służby w Korpusie Bezpieczeństwa przez Delegata Rządu lub przez upoważnione przez niego władze.

Rozporządzenie przewidywało też wydanie osobnych przepisów określających odpowiedzialność funkcjonariuszy P.P. za niezgodne z obowiązkami funkcjonariusza P.P. zachowanie się w czasie okupacji.

Ostatnia, 18 pozycja drugiego Dziennika Ustaw obejmuje rozporządzenie o tymczasowej organizacji służby bezpieczeństwa. Rozporządzenie stanowiło, że dla utrzymania bezpieczeństwa i spokoju publicznego tworzy się Korpus Bezpieczeństwa i Straże Samorządowe. Korpus Bezpieczeństwa miał być organem wykonawczym rządowych władz administracji ogólnej do utrzymania bezpieczeństwa publicznego, a ponadto miał koordynować, wspierać, uzupełniać i nadzorować działalność Straży Samorządowych oraz wspierać inne organa rządowe lub samorządowe powołane do

utrzymania porządku publicznego. Sprawy informacji i wywiadu politycznego miały należeć do zakresu działania Korpusu Bezpieczeństwa. Straże Samorządowe miały być organem gminy i były przeznaczone do utrzymania w gminie spokoju i porządku publicznego oraz bezpieczeństwa osób i ich mienia. W zakresie dochodzenia i ścigania przestępstw Korpus Bezpieczeństwa i Straże Samorządowe miały być organami wykonawczymi władz sądowych i prokuratorskich.

Rozporządzenie zawierało szczegółowe przepisy dotyczące organizacji Korpusu Bezpieczeństwa podlegającego Ministrowi Spraw Wewnętrznych oraz wojewódzkim i powiatowym władzom administracji ogólnej. Straże Samorządowe mogły mieć charakter zawodowy lub obywatelski. Rozporządzenie ustalało, że każda gmina wiejska jest obowiązana utworzyć na swoim obszarze jeden, a gmina miejska — jeden lub więcej posterunków Straży Samorządowej, złożonych z zawodowych funkcjonariuszy. Straże Samorządowe były obowiązane współdziałać z Korpusem Bezpieczeństwa w zakresie jego zadań oraz wykonywać samodzielnie lub pod kierownictwem funkcjonariuszy bezpieczeństwa zadania wyznaczone im przez organa tego Korpusu. Jeżeli liczba funkcjonariuszy Straży Samorządowej przejściowo byłaby niewystarczająca do spełniania jej zadań, a zwłaszcza do ochrony mienia publicznego i prywatnego, to gmina mogła wzmocnić siłę Straży Samorządowej przez powołanie Straży Obywatelskiej. Według omawianych przepisów przełożony gminy był uprawniony — w okresie trwania stanu wyjątkowego lub wojennego we własnym zakresie, a w innych okresach za zezwoleniem lub na zarządzenie wojewody — powołać do pełnienia obowiązków w Straży Obywatelskiej każdego z mieszkańców gminy w wieku od 18 do 60 lat, bez różnicy płci.

Rozporządzenie zawiera również przepisy karne dotyczące funkcjonariuszy Korpusu Bezpieczeństwa i Straży Samorządowej.

PROFILE

TOGA I PIÓRO

Rozmowa z adwokatem Alfredem Dreszerem

I. Jest Pan Mecenas jednym z inicjatorów i założycieli oraz pierwszym przewodniczącym Klubu Adwokatów Pisarzy. Czytelnicy „Palestry” pragnęłyby się dowiedzieć, jak doszło do zorganizowania tego rodzaju klubu jako pierwszego w Polsce i chyba nie tylko w Polsce. Przedtem jednak pozwalam sobie uprzejmie prosić o kilka słów informacji, kiedy zaczął Pan Mecenas uprawiać pisarstwo, czy dawniej i dłużej niż adwokaturę, czy też dopiero w ostatnich czasach?

Odpowiedź:

W słowie pisanim wypowiadać się zacząłem w latach mojej młodości. Potrzeba ta towarzyszyła mi zawsze, chociaż były okresy, w których z rzadka chwytalem za pióro. W ostatnich latach znów do głosu doszła moja fascynacja słowem pisanim.